

Sygn. akt I ACa 1021/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 grudnia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu, I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Bogdan Wysocki (spr.)
Sędziowie:	SSA Jerzy Geisler SSA Mariola Głowacka
Protokolant:	st. sekr. sądowy Monika Ćwirko

po rozpoznaniu w dniu 18 grudnia 2013 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **S. K., M. S.**

przeciwko (...) **spółce akcyjnej z siedzibą w P., (...) z siedzibą w R. (Holandia)**

o ustalenie

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 26 kwietnia 2013 r., sygn. akt IX GC 881/12

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu

w Poznaniu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

/-/ M. Głowacka /-/ B. Wysocki /-/ J. Geisler

sygn. akt I ACa 1021/13

UZASADNIENIE

Powodowie S. K. i M. S. wnieśli pozew przeciwko **pozanym 1) (...) S.A. z siedzibą w P. i 2) (...) z siedzibą w R.** o ustalenie, że:

- S. K. jest akcjonariuszem (...) S.A. z siedzibą w P. i przysługują mu w tej spółce akcje imienne serii (...) o nr od (...) do (...) o wartości nominalnej 2,50 zł każda lub akcje przyporządkowane (...) w zamian za akcje imienne S. K. serii (...) o nr od (...) do (...), a (...) nie jest akcjonariuszem (...) S.A. z siedzibą w P. do akcji imiennych serii (...) o nr od (...) do (...) lub akcji przyporządkowanych (...) w zamian za akcje imienne serii (...) o nr od (...) do (...);

- M. S. jest akcjonariuszem (...) S.A. z siedzibą w P. i przysługują jej w tej spółce akcje imienne serii (...) o nr od (...) do (...) o wartości nominalnej 2,50 zł każda lub akcje przyporządkowane (...) w zamian za akcje imienne M. S. serii (...) o nr od (...) do (...), a (...) nie jest akcjonariuszem (...) S.A. z siedzibą w P. do akcji imiennych serii (...) o nr od (...) do (...) lub akcji przyporządkowanych (...) w zamian za akcje imienne serii (...) o nr od (...) do (...).

Pozwany ad. 1 wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie od powodów kosztów procesu według norm przepisanych.

Pozwany ad. 2 wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie od powodów kosztów procesu według norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 12 kwietnia 2011 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu oddalił powództwo, kosztami procesu obciążył powodów.

Na skutek apelacji powodów S. K. i M. S., ***Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z dnia 6 września 2012 r.*** uchylił powyższy wyrok w części oddalającej powództwo S. K. oraz M. S. oraz w części obciążającej powodów S. K. i M. S. kosztami procesu pozwanych oraz kosztami sądowymi i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania odwoławczego. W uzasadnieniu orzeczenia wskazał, że Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy a dodatkowo konieczne jest przeprowadzenie w całości postępowania dowodowego. W istocie nie zostały poddane ocenie sądu żadne z istotnych twierdzeń pozwu oraz powołanych na ich wsparcie dowodów. Sąd bowiem postanowieniem z dnia 12 kwietnia 2011 r. oddalił wszystkie wnioski dowodowe stron. Nastąpiło to z rażącym naruszeniem zasad procesu cywilnego oraz przepisów o postępowaniu dowodowym.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy w Poznaniu wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2013 r. oddalił powództwo, kosztami procesu obciążył powodów.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne i wnioski.

Każdy z powodów zawarł ze Skarbem Państwa - Ministrem Skarbu Państwa umowę nieodpłatnego nabycia 3.061 akcji serii A Browarów (...) S.A. Na mocy tych umów M. W. nabył akcje w/w spółki serii (...) nr od (...) do (...), S. K. akcje serii (...) nr od (...) do (...), J. C. akcje serii (...) nr od (...) do (...), Z. W. (1) akcje serii (...) nr od (...) do (...), M. S. akcje serii (...) nr od (...) do (...).

Księgę akcyjną Browarów (...) S.A. z siedzibą w T. prowadził Bank (...) S.A. z siedzibą we W..

Uchwałą (...) z dnia 9 marca 1999 r. Zwyczajne Walne Zgromadzenie Akcjonariuszy Browarów (...) S.A. z siedzibą w T. dokonało zmiany statutu spółki poprzez dokonanie podziału każdej akcji spółki o dotychczasowej wartości nominalnej 7,50 zł na trzy nowe akcje o wartości nominalnej 2,50 zł (tzw. Split), tak że podzielony w nowy sposób kapitał akcyjny spółki dzieli się na 5.760.000 akcji o wartości nominalnej 2,50 zł każda akcja, w tym 3.000.000 zwykłych, imiennych akcji serii (...) o nr od 1 do 3.000.0000 oraz 2.760.000 zwykłych, imiennych akcji serii (...) o nr od 1 do 2.760.000.

Na tym samym zgromadzeniu podjęto między innymi uchwałę nr (...) w sprawie połączenia spółki ze spółką (...) S.A. w P., połączonego z podwyższeniem kapitału akcyjnego spółki oraz zmieniono firmę spółki na (...) S.A.

11 października 1999 r. M. W. zawarł z A. B. (1), K. O., J. P., K. P. (1) i M. P. (1) - współnikami spółki cywilnej (...) w M. umowę sprzedaży 3061 sztuk akcji serii (...) o numerach od (...) do (...) Browarów (...) S.A. Prawomocnym wyrokiem z dnia 21 października 2004 r. Sąd Okręgowy w Lublinie ustalił, że w/w umowa jest nieważna.

11 czerwca 1999 r. S. K. zawarł z A. B. (1), K. O., J. P., K. P. (1) i M. P. (1) - współnikami spółki cywilnej (...) w M. umowę sprzedaży 3061 sztuk akcji serii (...) o nr od (...) do (...) Browarów (...) S.A. Prawomocnym wyrokiem z dnia 18 marca 2005 r. Sąd Rejonowy w Lublinie ustalił, że w/w umowa jest nieważna.

11 czerwca 1999 r. J. C. zawarł z A. B. (1), K. O., J. P., K. P. (1) i M. P. (1) - współnikami spółki cywilnej (...) w M. umowę sprzedaży 3061 sztuk akcji serii (...) o nr od (...) do (...) Browarów (...) S.A. Prawomocnym wyrokiem z dnia 21 listopada 2005 r. Sąd Rejonowy w Lublinie ustalił, że w/w umowa jest nieważna.

11 czerwca 1999 r. Z. W. (1) zawarła z A. B. (1), K. O., J. P., K. P. (1) i M. P. (1) - współnikami spółki cywilnej (...) w M. umowę sprzedaży 3061 sztuk akcji serii (...) o nr od (...) do (...) Browarów (...) S.A. Prawomocnym wyrokiem z dnia 18 lipca 2006 r. Sąd Rejonowy w Lublinie w ustalił, że w/w umowa jest nieważna.

2 listopada 1999 r. M. S. zawarła z A. B. (1), K. O., J. P., K. P. (1) i M. P. (1) - współnikami spółki cywilnej (...) w M. umowę sprzedaży 3061 sztuk akcji serii (...) o numerach od (...) do (...) Browarów (...) S.A. Prawomocnym wyrokiem z dnia 21 listopada 2008 r. Sąd Rejonowy w Lublinie ustalił, że w/w umowa jest nieważna.

Akcje zakupione na podstawie w/w umów zostały następnie zbyte przez A. B. (1), K. O., J. P., K. P. (1) i M. P. (1) - współników spółki cywilnej (...) na rzecz (...)V. z siedzibą w R.. W momencie zawierania umowy sprzedaży akcji, akcje znajdowały się w depozycie prowadzonym przez Bank (...) S.A. (...) we W.. Z chwilą podpisania umowy sprzedający wydał depozytariuszowi nieodwołalną decyzję wydania kupującemu akcji, a kupujący dyspozycję ich przyjęcia i złożenia ich na rachunku kupującego.

Następcą prawnym (...)V. z siedzibą w R. został (...) z siedzibą w R..

Wyrokiem z dnia 27 marca 2007 r. Sąd Rejonowy w Lublinie po rozpoznaniu sprawy m.in. J. P., A. B. (1), M. P. (1), K. P. (1) i K. O.. J. P. uznał za winnego tego, że w okresie od dnia 26 maja 1999r. do dnia 17 października 1999 r. w L. i w innych miejscowościach województwa L., działając w krótkich odstępach czasu i w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, indywidualnie oraz wspólnie i w porozumieniu z A. B. (2), K. O., K. P. (1) i M. P. (1), jako współnicy Spółki cywilnej (...), w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, wprowadzając błąd rolników - akcjonariuszy (...) Spółki Akcyjnej w P. poprzez ukształtowanie w nich przekonania o złej kondycji finansowej tej spółki oraz o zasadności sprzedaży akcji tej spółki za cenę odpowiadającą ich wartości nominalnej, zakupił od nich 10 pakietów akcji tej spółki przed S. w ilości 3.061 sztuk o wartości nominalnej 7,50 zł przed S. oraz doprowadził do zakupu 3 pakietów akcji tej spółki przed S. przez inne osoby, czym doprowadził niżej wymienione osoby do niekorzystnego rozporządzenia, mieniem w łącznej kwocie co najmniej 4.782.972,98 zł, a mianowicie: w dniu 26 maja 1999r. w L. P. J. na kwotę co najmniej 58.419,46 zł, w dniu 11 czerwca 1999r. w Ż. W. J. i T. małżonków J., Z. W. (1) i J. C. każde na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 13 czerwca 1999r. w L. P. B. na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 9 października 1999 r. w K. S. Z. W. (2) na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 9 października 1999 r. w B. A. M. na kwotę co najmniej 364.379,46 zł, w dniu 10 października. 1999 r. w Z. J. i M. małżonków W. na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 10 października 1999 r. w M. I. i Z. małżonków S. na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 10 października 1999 r. w P. J. i K. małżonków Ł. na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 16 października 1999 r. w S. J. Ś. na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 16 października 1999 r. w K. M. S. na kwotę co najmniej 366.379,46 zł, w dniu 17 października 1999 r. w W. P. H. na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, tj. czynu wyczerpującego dyspozycję art. 286 § 1 kk w zw. z art. 294 § 1 kk w zw. z art. 12 kk.

A. B. (1), K. O., K. P. (1) i M. P. (1) uznał za winnych tego, że: w okresie od dnia 11 czerwca 1999 r. do dnia 17 października 1999 r. w L. i w innych miejscowościach województwa (...), działając w krótkich odstępach czasu i w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, wspólnie i w porozumieniu z J. P., jako współnicy spółki cywilnej (...), w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, wprowadzając w błąd rolników - akcjonariuszy (...) Spółki Akcyjnej w P. poprzez ukształtowanie w nich przekonania o złej kondycji finansowej tej spółki oraz o zasadności sprzedaży akcji tej spółki za cenę odpowiadającą ich wartości nominalnej, zakupili od nich 10 pakietów akcji tej spółki przed S. w ilości 3.061 sztuk o wartości nominalnej 7,50 zł przed S. oraz doprowadzili do zakupu 2 pakietów akcji tej spółki przed S. przez inne osoby, czym doprowadzili niżej wymienione osoby do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w łącznej kwocie co najmniej 4.414.553,52 zł, a mianowicie: w dniu 11 czerwca 1999 r. w Ż. W. J. i T. małżonków J., Z. W. (1) i J. C. każde na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 13 czerwca 1999 r. w L. P. B. na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 9 października 1999 r. w K. S. Z. W. (2) na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 9 października 1999 r. w B. A. M. na kwotę co najmniej

364.379,46 zł, w dniu 10 października 1999 r. w Z. J. i M. małżonków W. na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 10 października 1999 r. w M. I. i Z. małżonków S. na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 10 października 1999 r. w P. J. i K. małżonków Ł. na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 16 października 1999 r. w S. J. Ś. na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, w dniu 16 października 1999 r. w K. M. S. na kwotę co najmniej 366.379,46 zł, w dniu 17 października 1999 r. w W. P. H. na kwotę co najmniej 368.379,46 zł, tj. czynu wyczerpującego dyspozycję art. 286 § 1 kk w zw. z art. 294 § 1 kk w zw. z art. 12 kk .

Wyrokiem z dnia 11 kwietnia 2008 r. Sąd Okręgowy w Lublinie utrzymał powyższy wyrok w całości i oddalił apelację oskarżonych.

W ocenie Sądu Okręgowego w świetle dokonanych ustaleń faktycznych żądania powodów, których postawę stanowił art. 189 kpc nie zasługiwały na uwzględnienie. Powodowie nie wykazali bowiem należycie istnienia swojego interesu prawnego co do żądania określonego w pozwie, co skutkowało oddaleniem powództwa w całości.

Jak wskazał Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 6 września 2012 r., powodowie domagali się ustalenia, kto jest materialnie uprawniony ze spornych akcji, czyli która ze stron jest ich właścicielem (spór pomiędzy powodami a (...)V.) oraz kto posiada legitymację formalną w stosunku do (...) S.A. do bycia akcjonariuszem (spór dotyczący stosunku wewnątrz korporacyjnego pomiędzy akcjonariuszami a spółką). Sąd Apelacyjny stwierdził nadto, że powodowie posiadają legitymację bierną w zakresie rozstrzygnięcia statusu powodów jako hipotetycznych akcjonariuszy (...) S.A. Choć intencja i cel powodów znajdujące odzwierciedlenie w sformułowaniu żądaniu pozwu - są czytelne i jasne, Sąd stanął na stanowisku, że powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie. Powodowie żądają ustalenia istnienia stosunku korporacyjnego między nimi a spółką oraz nieistnienia takiegoż stosunku między (...) a spółką w zakresie akcji, które kiedyś należały do powodów, ich rzeczywistą intencją jest stwierdzenie nieważności umowy sprzedaży akcji zawartej w dniu 30 listopada 1999 r. pomiędzy współnikami (...) s.c., a (...). Takie zaś żądanie jest niedopuszczalne w ramach postępowania zawisłego przed tutejszym Sądem, bowiem powodowie winni uprzednio uzyskać orzeczenie sądu, z którego wynikałoby, że na mocy umowy z dnia 30 listopada 1999 r. zawartej pomiędzy współnikami spółki cywilnej (...) nie doszło do zbycia akcji uprzednio należących do powodów np. z powodu braku uprawnienia zbywcy do dysponowania akcjami lub złej wiary nabywcy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2009 r., sygn. II CSK 33/09, OSNC 2010, Nr B, poz. 47, postanowienie Sądu Najwyższego z 7 kwietnia 1995 r., I PZP 12/95, OSNP 1996, Nr 19, poz. 241). Przedmiotem powództwa z art. 189 kpc nie może być żądanie ustalenia nieistnienia między innymi osobami stosunku prawnego, który nie dotyczy prawa powoda (wyr. SN z 10.1.1997 r., II CKN 59/96, Legalis) – Czech, [w:] K. Piasecki (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. T. 1, Wyd. 5. Warszawa 2010. Powództwo o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego lub prawa może być wniesione wtedy, gdy powód ma w tym interes prawny, zaś interes taki mieć może w razie, gdy chodzi - choćby pośrednio - o jego prawo lub o stosunek prawny z jego udziałem, co usunąć ma niepewność zachodzącą w stosunkach pomiędzy powodem, legitymowanym przez interes prawny, a pozwanym, którym jest osoba „wyznaczona” przez ten interes (wyrok SN z 13.3.1996 - OSNC 1996 nr 7-8 poz. 106). Bez wątplenia powodowie w pozwie tak sformułowanym, jak w niniejszej sprawie, w istocie domagają się ustalenia nieistnienia stosunku prawnego pozywając spółki, z którymi nie dokonywali oni żadnych czynności prawnych, co jest niedopuszczalne. Powodowie dokonywali bowiem czynności prawnych wyłącznie ze współnikami spółki cywilnej (...), a nie z pozwanymi. Mimo, że w konsekwencji zawartych umów, doszło do ponownego zbycia akcji przez ich nabywców, nie można utożsamiać nabywcy „wtórnego” z nabywcą „pierwotnym”, choćby ten drugi okazał się nieuprawniony do sprzedaży akcji w świetle orzeczeń stwierdzających nieważność umów sprzedaży akcji zawartych przez powodów ze (...) spółki (...). To samo dotyczy rozciągania skutków prawnych wskazanych wyżej orzeczeń na osoby trzecie. Jak słusznie wskazał pozwany ad. 1, spółka dokonuje wpisów akcjonariuszy do księgi akcyjnej, którzy stali się posiadaczami akcji nabytych na rynku wtórnym. To zaś powoduje, że nad legitymacją materialną przeważa legitymacja formalna, przy czym dopuszczalne jest także skuteczne nabycie akcji od osoby nieuprawnionej. W przypadku akcji na okaziciela nieodłącznym elementem ich zbycia jest uzyskanie przez nabywcę prawa własności dokumentu. Wprawdzie legitymowanym formalnie jest posiadacz dokumentu, ale jego legitymacja materialna opiera się na prawie własności dokumentu akcyjnego. Jeżeli zatem zbywca był nieuprawniony do rozporządzania akcją, ale zawarł z nabywcą ważną umowę zobowiązującą i wydał mu dokument - co w świetle art.

921⁽¹²⁾ i art. 517 § 2 kc jest konieczne dla przeniesienia praw z akcji - prawa z akcji przechodzą na nabywcę, jeżeli ten działał w dobrej wierze, z chwilą objęcia przez niego dokumentu akcji w posiadanie (art. 169 § 1 kc). To samo dotyczy przypadku objęcia w posiadanie dokumentu akcji, który został uprawnionemu skradziony, został przez niego zgubiony albo w inny sposób utracony. Z mocy art. 169 § 2 zd. 2 kc nie stosuje się bowiem wówczas (do dokumentów na okaziciela) wymogu upływu trzyletniego terminu, licząc od chwili zgubienia, skradzenia lub utraty dokumentu akcyjnego – Popiołek, [w:] J. Strzępka (red.), Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Wyd. 5, Warszawa 2012. Powyższe okoliczności jednak winny być badane z udziałem wszystkich stron kwestionowanej czynności prawnej, a zatem także (...) spółki (...). Brak ich udziału w sprawie musi skutkować oddaleniem powództwa a limie.

Z przedstawionych przez powodów wyroków ustalających nieważność umowy sprzedaży akcji zawartej pomiędzy nimi, a wspólnikami spółki cywilnej (...) wynika niezbicie, że umowy akcji zawarte przez powodów ze (...) spółki (...) w 1999 r. są nieważne. Bezwzględnie nieważna czynność prawna, nie wywołuje konsekwencji już od momentu jej dokonania – sankcja nieważności dotyka czynności prawnej od samego początku (ab initio) - G., [w:] Nieważność czynności prawnej dr hab. M. G. (2), Legalis. Nieważności umów zawartych pomiędzy powodami a wspólnikami spółki cywilnej (...) nie należy jednak, niejako automatycznie, rozciągać na kolejną umowę zbycia akcji zawartą pomiędzy wspólnikami spółki cywilnej (...), a kupującym – (...).V. Byłby to bowiem skutek zbyt daleko idący, zwłaszcza we wskazanym aspekcie regulacji prawnych odnoszących się do sposobu przenoszenia akcji, a nadto nie uwzględniający specyfiki każdej umowy cywilnoprawnej i aspektów towarzyszących jej zawarciu (np. uprawnienie zbywcy do dysponowania akcjami oraz dobra/zła wiara nabywcy).

Pogląd ten koresponduje z treścią art. 365 § 1 kpc, w myśl którego orzeczenia uzyskane przez powodów wiążą między innymi sąd i strony, nie przesądzają one automatycznie o nieważności dalszych umów zbycia akcji, które zawarli (...) spółki (...) z poprzednikiem prawnym (...).V. Jest bowiem poza sporem, że pozwana ad. 1 i ad. 2 nie była stroną umów zbycia aukcji, ponieważ umowy te zawierali powodowie ze wspólnikami spółki cywilnej (...), a nie z pozwanymi. Tym samym w myśl art. 365 § 1 kpc pozwani nie są związani treścią tych wyroków. Powodowie powinni zatem po uprawomocnieniu się wyroków stwierdzających nieważność umów sprzedaży akcji zawartych z nimi w 1999 r. dążyć do ustalenia w kolejnym powództwie, że nie doszło do skutecznego przejścia własności akcji na rzecz (...) z powodu braku uprawnienia zbywcy do dysponowania akcjami. Co istotne jednak, powództwo takie winno zostać wytoczone przeciwko wszystkim stronom kwestionowanej czynności prawnej (tj. umowy z dnia 30 listopada 1999 r.) i prawidłowo sformułowane. Powództwa o stwierdzenie nieważności umowy nie można bowiem zastąpić powództwem o ustalenie, że powodowie są akcjonariuszami pozwanej ad. 1, a tym bardziej powództwem o ustalenie, że pozwana ad. 2 nie jest akcjonariuszem pozwanej ad. 1. Jak wskazuje się w doktrynie, nie jest możliwe nabycie własności od nieuprawnionego, jeżeli nabywca pozostawał w złej wierze, a zatem - przesłanką nabycia własności jest dobra wiara nabywcy, która wyraża się w jego przekonaniu - usprawiedliwionym konkretnymi okolicznościami - że zbywca jest uprawniony do rozporządzania daną rzeczą. Wyłącza dobrą wiarę nabywcy spowodowany niedbalstwem brak świadomości, że zbywca jest osobą nieuprawnioną - tak J. W., [w:] Komentarz, 1989, t. 1, s. 165. Wykazywanie powyższych okoliczności w ramach powództwa z pominięciem pozwania wspólników spółki cywilnej (...) z braku interesu prawnego jest niedopuszczalne. Zatem powództwo zostało sformułowane nieprawidłowo, zmierzało niejako do „ominięcia” żądania stwierdzenia nieważności umowy z dnia 30 listopada 1999 r. jako przesłanki koniecznej dla ewentualnego uwzględnienia roszczeń powodów co do własności akcji, przy czym przy badaniu ważności czynności prawnej udział w procesie winny wziąć wszystkie strony tej czynności, a zatem i (...) spółki (...) jako zbywcy akcji. Współuczestnictwo w procesie wszystkich stron zaskarżonej czynności prawnej ma charakter współuczestnictwa koniecznego (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1969 r., III CZP 65/69 OSNC 1970/2/28), roszczenie osoby trzeciej z art. 59 k.c. o uznanie umowy za bezskuteczną może być dochodzone wyłącznie przeciwko wszystkim kontrahentom umowy (współuczestnictwo konieczne).

Dodatkowo Sąd wskazał, że nie można przesądzić o prawach powodów do spornych akcji, bądź ich braku bez odniesienia się i zbadania ważności umowy z dnia 30 listopada 1999 r. Badanie takie w niniejszym procesie bez udziału (...) spółki (...) jest niedopuszczalne. Prowadziłoby do naruszenia przepisów o współuczestnictwie koniecznym oraz w istocie także art. 189 kpc. Powództwo z art. 189 kpc wytacza się bowiem tylko wtedy, gdy nie jest możliwe wytoczenie

innego powództwa, np. o świadczenie, czy jak w tym wypadku o ustalenie nieważności umowy z dnia 30 listopada 1999 r. (wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 17 lutego 2012 r., I ACa 51/12, LEX nr 1129361).

Wobec tego powództwo podlegało oddaleniu. O kosztach postępowania Sąd orzekł w na podstawie art. 98 § 1 i § 3 kpc w zw. art. 99 kpc w zw. z art. 108 § 1 kpc, obciążając nimi powodów, jako stronę przegrywającą sprawę w całości.

Apelację od wyroku złożyli powodowie S. K. i M. S. zaskarżając go w całości, wnieśli o zmianą zaskarżonego wyroku poprzez ustalenie że:

- S. K. jest akcjonariuszem (...) S.A. z/s w P. i przysługują mu w tej Spółce akcje imienne serii (...) o nr od (...) do (...) o wartości nominalnej 2,5 zł każda lub akcje przyporządkowane (...) w zamian za akcje imienne S. K. serii (...) o nr od (...) do (...), a (...) nie jest akcjonariuszem (...) S.A. z/s w P. do akcji imiennych serii (...) o numerach od (...) do (...) lub przyporządkowanych (...) w zamian za akcje imienne serii (...) o numerach od (...) do (...);
- M. S. jest akcjonariuszem (...) S.A. z/s w P. i przysługują jej w tej Spółce akcje imienne serii (...) o nr od (...) do (...) o wartości nominalnej 2,5 zł każda lub akcje przyporządkowane (...) w zamian za akcje imienne M. S. serii (...) o nr od (...) do (...), a (...) nie jest akcjonariuszem (...) S.A. z/s w P. do akcji imiennych serii (...) o numerach od (...) do (...) lub przyporządkowanych (...) w zamian za akcje imienne serii (...) o numerach od (...) do (...),

ewentualnie wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji oraz o zasądzenie kosztów postępowania za obie instancje na rzecz powodów według norm prawem przepisanych.

Powodowie zarzucali rozstrzygnięciu:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego a mianowicie:

- art. 189 kpc: poprzez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że nie mają interesu prawnego w ustaleniu, że są akcjonariuszami (...) S.A.,
- art. 350 kodeksu handlowego przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że umowa z 30 listopada 1999 r. obejmuje oświadczenie o przeniesieniu na pozwanego ad. 2 akcji imiennych będących przedmiotem niniejszego postępowania,
- art. 921⁸ kc przez błędną wykładnię polegającą na wniosku, że umowa z 30 listopada 1999 r. spełnia wymogi określone art. 350 kodeksu handlowego i przyjęcie, że nastąpiły: przelew praw z akcji i wydanie dokumentu,

2. powołując się na zgłoszenie na rozprawie zastrzeżenia procesowego w trybie art. 162 kpc powodowie zarzucali naruszenie przepisów prawa procesowego poprzez:

- rażąco wadliwe ustalenie stanu faktycznego sprawy poprzez przyjęcie, że przedmiotem umowy z 30 listopada 1999 r. zawartej między wspólnikami spółki cywilnej (...) (A. B. (1), K. O., J. P., K. P. (1), M. P. (2)), a (...) były akcje powodów będące przedmiotem niniejszego procesu,
- naruszenie zasady swobodnej oceny dowodów - art. 233 kpc poprzez przyjęcie, że przedmiotem umowy z dnia 30 listopada 1999 r. zawartej pomiędzy wspólnikami s.c. (...), a W. I. były akcje powodów będące przedmiotem niniejszego procesu wbrew treści dokumentu prywatnego i udowodnieniu przez powodów, że wspólnicy (...) wpisani byli wówczas w księdze akcyjnej K. P. jako akcjonariusze ponad 110.000 akcji jako na zasadach współwłasności łącznej, każdy ze wspólników (...) miał pakiet akcji nabyty od Skarbu Państwa w liczbie 9.183 akcje, łącznie wspólnicy (...) dysponowali ok. 150.000 akcji; pominięciu przy orzekaniu oceny oferty W. B. z 22 października 1999 r. przejawiającej się m.in. tym, że z tego dokumentu prywatnego wynika, że W. B. w dniu 22 października 1999 r. skierował do Spółki (...) ofertę, z której nie wynika jakie akcje pozwanego ad. 1 chcą pełnomocnicy W. kupić,

- art. 227 kpc poprzez oddalenie wszystkich wniosków dowodowych powodów uniemożliwiając przeprowadzenie udowodnienia faktów,
- art. 229 i 230 kpc poprzez pominięcie przy orzekaniu faktów, którym pozwani nie zaprzeczyli i tym, które przyznali,

3. naruszenie art. 386 § 6 kpc poprzez zignorowanie zaleceń Sądu Apelacyjnego zawartych w wyroku z dnia 6 września 2012 r. w zakresie przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości tj. wykorzystania zgłoszonych przez strony procesu dowodów w celu ustalenia faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

Powodowie wnieśli na podstawie art. 382 kpc o przeprowadzenie zawnioskowanych przez nich dowodów (oddalonych 22.04.2013 r.) oraz przesłuchanie stron procesu.

Wskazując na powyższe zarzuty powodowie wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania podnosząc argument nierozpoznania przez Sąd Okręgowy istoty sprawy.

Pozwany ad. 2 wniósł o oddalenie apelacji powodów i wniosków dowodowych złożonych w apelacji oraz o zasądzenie od powodów na jego rzecz kosztów procesu.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Rozpoznając ponownie sprawę Sąd Okręgowy oddalił powództwo, nie wykonując zaleceń i wskazówek co do dalszego toku postępowania, zawartych w wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 6 września 2012r.

Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, że tym razem oddalenie powództwa nastąpiło a limine, po stwierdzeniu braku po stronie powodów interesu prawnego, jako materialnoprawnej przesłanki powództwa o ustalenie, o jakim mowa w art. 189 kpc.

Stanowisko takie sąd oparł na stwierdzeniu, że brak jest występowania po stronie pozwanej podmiotów, których udział w sprawie był konieczny. Wyprowadzone ono zostało z faktu, iż nie zostali w sprawie pozwani wspólnicy spółki cywilnej (...), od których poprzednik prawny (...) M. (...) nabył sporne akcje na podstawie umowy z dnia 30 listopada 1999r.

W ocenie sądu dla rozstrzygnięcia kwestii własności akcji konieczne jest przesądzenie o ważności tej umowy, co oznaczało konieczność udziału w procesie po stronie pozwanej wszystkich jej stron.

Pogląd taki, z zasadniczych przyczyn, nie zasługiwał na aprobatę.

O interesie prawnym w rozumieniu art. 189 k.p.c. można mówić wówczas, gdy występuje stan niepewności co do istnienia prawa lub stosunku prawnego, a wynik postępowania doprowadzi do usunięcia tej niejasności i zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, definitywnie kończąc trwający spór albo prewencyjnie zapobiegając powstaniu takiego sporu w przyszłości. W grę wchodzi przy tym sytuacja, gdy podwód może uczynić zadość potrzebie ochrony swej sfery prawnej jedynie przez ustalenie istnienia bądź nieistnienia prawa lub stosunku prawnego a nie w drodze innego powództwa lub wyroku (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2011r w spr. II PK 295/10, LEX nr 898699, E. Warzocha, „Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym”, Wyd. Prawnicze, W-wa 1982r, str. 48-51, 144-145 itp.).

Nie może ulegać wątpliwości, że powodowie mają interes prawny w powyższym rozumieniu w wytoczeniu powództwa o ustalenie, że są właścicielami spornych akcji oraz, w konsekwencji, akcjonariuszami spółki (...) S. A.

Przed wszystkim pozwani zaprzeczają, każdy z innym uzasadnieniem, aby powodom prawa takie przysługiwały.

Poza tym powodom nie przysługuje, dla skutecznego zabezpieczenia ich praw, konkurencyjny środek prawny, inny, niż wytoczone powództwo.

Sugerowane przez sąd I instancji w pisemnych motywach wyroku powództwo o ustalenie nieważności umowy z dnia 30 listopada 1999r nie zaspokajałoby w wystarczający sposób interesu prawnego powodów.

Powodowie bowiem, z przyczyn, o których mowa dalej, mogą być właścicielami spornych akcji i posiadać status akcjonariuszy również w przypadku, gdy wymieniona umowa była ważna.

Dodać należy, że istnienie po stronie powodów interesu prawnego zostało przyjęte przez Sąd Okręgowy w wyroku z dnia 12 kwietnia 2011r, co, implicite, zostało zaaprobowane przez sąd odwoławczy, rozpoznający apelację powodów od tego orzeczenia.

Istnienie po stronie powoda interesu prawnego jest, co skądinąd trafnie przyjął sąd orzekający, materialnoprawną przesłanką powództwa o ustalenie, podlegającą badaniu przez sąd z urzędu w każdym stanie sprawy (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 1949r w spr. Po C 428/48, Państwo i Prawo, z. 7 z 1949r, s. 128, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 października 1990 r w spr. I CR 649/90, LEX nr 158145 itp.).

Gdyby zatem po stronie powodów brak było interesu prawnego, to Sąd Apelacyjny, poprzednio rozpoznający sprawę, oddaliłby apelację, uznając powództwo za bezzasadne, z innym jedynie uzasadnieniem prawnym, niż przyjął to sąd I instancji.

Z uzasadnienia pisemnego zaskarżonego wyroku wynika jednak, że sąd I instancji pomylił przesłankę interesu prawnego, w rozumieniu przepisu art. 189 kpc, z zagadnieniem istnienia legitymacji biernej i ewentualnego współuczestnictwa procesowego po stronie pozwanej w sprawie z powództwa o ustalenie.

Gdyby, za Sądem Okręgowym, założyć, że rzeczywiście po stronie pozwanej powinni występować w procesie (...) spółki (...), a ich udział w postępowaniu był konieczny, to brak byłby w sprawie pełnej legitymacji biernej po stronie pozwanych.

Co więcej, stan taki nie mógłby być konwalidowany przez sąd na podstawie wezwań, o jakich mowa w art. 195 kpc, a to z uwagi na treść przepisu d. art. 479⁴ § 2 zd. 3 kpc.

W takim, hipotetycznym wypadku, zaskarżone orzeczenie ostatecznie odpowiadałoby prawu, mimo jego błędnego uzasadnienia.

Brak bowiem po stronie pozwanej udziału w procesie wszystkich osób, których udział w sprawie jest konieczny, skutkuje niepełną bierną legitymacją procesową, co pociąga za sobą oddalenie powództwa a limine (por. np wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 czerwca 1997r w spr. II CKN 326/97, OSNC, z. 11 z 1997r, poz. 183).

Rzecz jednak w tym, że o takiej sytuacji w realiach rozpoznawanej sprawy nie może być mowy, a udział po stronie pozwanej współników spółki cywilnej (...) nie był, wbrew stanowisku Sądu Okręgowego, konieczny.

Legitymację bierną w procesie, wytoczonym na podstawie art. 189 kpc, ma ten podmiot, co do którego istnieje konieczność wyjaśnienia jego sytuacji prawnej, w relacji z powodem lub osobą trzecią, w zakresie niezbędnym dla zaspokojenia interesu prawnego powoda, czyli ustalenia stosunku lub prawa zgodnie z żądaniem powództwa.

Podzielić przy tym należy pogląd Sądu Okręgowego, że, jeżeli powód żąda ustalenia treści stosunku prawnego istniejącego między innymi osobami, niezbędne jest, co do zasady, ich wspólne pozwanie, a po stronie pozwanej występuje wówczas współuczestnictwo procesowe konieczne (art. 72 § 2 kpc).

Tak rozumiana legitymacja bierna nie występuje jednak po stronie (...) spółki (...) jako strony umowy.

Ich sytuacja prawna w relacjach z powodami została już bowiem ostatecznie rozstrzygnięta w procesach, jakie toczyły się przed Sądem Rejonowym w Lublinie (a następnie przed Sądem Okręgowym w Lublinie), a w których prawomocnie stwierdzono nieważność umów zbycia przez powodów na rzecz wspólników (...) spornych akcji.

W ten sposób przesądzono w sposób wiążący, że wspólnicy ci nigdy nie stali się właścicielami tych akcji ani akcjonariuszami (...) S.A.

Oznacza to zarazem, że nie mogli oni, jako nieuprawnieni do tych akcji, przenieść skutecznie ich własności na rzecz poprzednika (...) M. (...), i to zarówno na podstawie **nieważnej**, jak i **ważnej** umowy sprzedaży, a to zgodnie z zasadą wyrażoną w paremii „nemo plus iuris in alium transferre potest, quam ipse habet”.

Stąd, jak już wyżej wspomniano, kwestia ważności umowy z dnia 30 listopada 1999r nie ma decydującego znaczenia dla rozstrzygnięcia rozpoznawanego sporu, a zarazem wynik niniejszej sprawy nie będzie miał znaczenia dla wyjaśnienia relacji prawnych między powodami a wspólnikami spółki cywilnej (...).

Co najwyżej, mogą na tym tle powstać roszczenia(...) M. (...) w stosunku do zbywców akcji, które jednak nie mają znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy i, co oczywiste, nie skutkują obowiązkiem pozwania wspólników (...). Natomiast w/w pozwany może rozważyć potrzebę skorzystania, na wypadek takiego, potencjalnego, sporu, z instytucji przyzbowania (art. 84 kpc), które jest w pełni dopuszczalne w sprawie o ustalenie stosunku prawnego lub prawa (por. E. Warzocha, op. cit., str. 105 – 108).

Na marginesie można jedynie zauważyć, że umowa sprzedaży akcji imiennych, zawarta przez osobę nieuprawnioną do rozporządzania nimi nie jest z tego tylko powodu nieważna (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 18 grudnia 1996r w spr. I CKBN 27/96, OSNC, z. 4 z 1997r, poz. 43 oraz z dnia 13 stycznia 2010r w spr. II CSK 357/09, LEX nr 574526).

Z kolei nie sposób byłoby mówić o nieważności umowy z dnia 30 listopada 1999r z uwagi na niemożliwość świadczenia (art. 387 § 1 kc). Poza sporem jest przecież, że sporne akcje zostały wyemitowane i mogły być przedmiotem obrotu.

Istota sporu sprowadzała się natomiast do ustalenia, czy poprzednik prawny (...) M. (...), mimo, że nie mógł nabyć własności akcji na podstawie sukcesji syngularnej (czyli na mocy samej czynności prawnej) wstąpił w prawa właścicielskie **w sposób pierwotny**, na podstawie przepisów art. 169 kc.

Co do tego rozstrzygnięcia zainteresowany biernie, w rozumieniu art. 189 kpc, jest wyłącznie nabywca akcji, co oznacza, że proces może toczyć się tylko z jego udziałem, a bez udziału zbywców.

Tymczasem w tym kierunku Sąd Okręgowy ponownie nie poczynił wystarczających ustaleń i nie podejmował żadnych rozważań, oddalając powództwo a limine, w oparciu wyłącznie o okoliczności, które między stronami były niesporne.

Ponownie zatem nie została rozstrzygnięta istota sporu, co czyni koniecznym uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy sąd I instancji, po przeprowadzeniu zaoferowanych przez strony dowodów, winien rozstrzygnąć, czy spełnione zostały przez poprzednika (...)M. (...) przesłanki pozwalające uznać, że nabył on w sposób pierwotny sporne akcje na podstawie przepisów art. 169 kc.

W pierwszej kolejności wymagać to będzie ustalenia, czy w ogóle doszło w tym przedmiocie do zawarcia ważnej umowy sprzedaży akcji, w rozumieniu przepisu art. 350 kodeksu handlowego, co było warunkiem podstawowym skutecznego wejścia przez nabywcę w prawa właściciela (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 15 listopada 2002r w spr. V CKN 1340/00, OSNC, z. 2 z 2004r, poz. 28, z dnia 13 maja 2005r w spr. IV CK 577/04, LEX nr 1111002 oraz z dnia 24 lipca 2008r w spr. IV CSK 182/08, LEX nr 483357).

W przypadku pozytywnego przesądzenia tej okoliczności należy przystąpić do badania, czy zaszły pozostałe przesłanki wymagane przepisami art. 169 kc, mianowicie, czy przedmiot sprzedaży został objęty przez nabywcę w posiadanie w

formie wymaganej dla tej czynności (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 25 sierpnia 2004r w spr. IV CK 589/03, LEX nr 188463 oraz z dnia 12 maja 2005r w spr. V CK 583/04, OSP, z. 3 z 2007r, poz. 28).

Wreszcie, gdyby ustalono, że nabywca objął akcje w posiadanie, konieczne będzie ustalenie, czy był on w dobrej wierze, przy założeniu funkcjonowania domniemania, o jakim mowa w art. 7 kc, oraz przy uwzględnieniu specyficznych zasad ustalania dobrej lub złej wiary konwencjonalnych bytów, jakimi są osoby prawne.

Mianowicie, zgodnie z przepisem art. 38 kc, osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i opartym na niej statucie, przy czym organem takim dla spółki jest, co do zasady, jej zarząd, składający się z osób fizycznych.

Oznacza to, że działania i zaniechania spółki jako osoby prawnej są funkcją zachowań osób fizycznych wchodzących w skład jej zarządu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1984r w spr. II CR 442/84, LEX nr 8658).

Prowadzi to jednocześnie do wniosku, że, jeżeli ustawa wiąże określone skutki prawne ze świadomością (wiedzą) osoby prawnej, to decyduje o tym świadomość (wiedza) osób fizycznych wchodzących w skład organu tej osoby, przy czym, gdy nie chodzi o czynność prawną, wystarcza świadomość określonego stanu prawnego lub faktycznego u jednej z osób wchodzących w skład organu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 października 1972r w spr. I CR 177/72, OSNCP, z. 10 z 1973r, poz. 171).

Nie wyłącza to, co oczywiste, związania osoby prawnej czynnościami jej przedstawicieli (art. 95 § 2 kc).

Wymaga przy tym podkreślenia, że dla oceny możliwości nabycia przez poprzednika prawnego (...) M. (...) własności spornych akcji zastosowanie znajduje prawo polskie, i to z uwagi zarówno na treść art. 24, jak i art. 27 § 1 pkt. 1) ustawy z dnia 12 listopada 1965r – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U., nr 46, poz. 83 ze zm.).

Z tych przyczyn na podstawie przepisów art. 386 § 4 kpc i art. 108 § 2 kpc Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji wyroku.

/-/ J. Geisler /-/ B. Wysocki /-/ M. Głowacka